

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านช่องแคบ
ตำบลท่าเสา อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี

The Behavior of Forest Resource Management: Case Study of Community Forest,
Chongkaeb Village, Thasao Subdistrict, Kanchanaburi Province

ปกรณ์ คมขำ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านช่องแคบ ตำบลท่าเสา อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามกับประชากรในชุมชนบ้านช่องแคบ จำนวน 371 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social Sciences) โดยสถิติค่าความถี่ ค่าอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด การทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มใช้สถิติแบบที (t-test) สถิติการผันแปรทางเดียว (One way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายคู่ (Scheffe)

ผลการวิจัยพบว่า ประชากรในชุมชนบ้านช่องแคบมีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับต่ำ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และในเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ คือ สถานภาพทางสังคม อาชีพหลัก ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในป่าชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ภูมิถิ่นกำเนิด และระยะห่างจากป่าชุมชนถึงที่อยู่อาศัย

ข้อมูลบทความ

ส่งบทความ 15 พฤษภาคม 2557
ตอบรับ 4 กันยายน 2557
เผยแพร่ออนไลน์ 26 ธันวาคม 2557

คำสำคัญ

ทรัพยากรป่าไม้
ป่าชุมชน
Forest resource
Community Forest

Abstract

This research aimed to study the forest resource management and the factors affecting the behavior of forest resource management, including the problems and suggestions for the conservation of forest resources in a case study of the community forest of Chongkaeb village, Thasao sub-district, Kanchanaburi province. This study was survey research by sampling of a population of 371 people in Chongkaeb village, and analysis of the data was carried out using Statistical Package for Social Sciences to determine statistical frequencies, percentages, arithmetic averages, standard deviations, maximum and minimum values, t-test statistics, one way ANOVA and Scheffe test.

The results showed that the behavior of the forest resource management process is at a low level. Classification of the behaviors of the forest resource management, the results showed that the behavior of forest resource management is at low levels in parts concerning the economics, social and cultural. Factors affecting the forest resource management is original homeland and distance from forest to residential.

¹ นักศึกษา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อีเมล: pakorn.komkam@gmail.com

บทนำ

จากการสำรวจพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยในปี 2552 ซึ่งเป็นปีที่มีการสำรวจล่าสุด พบว่า มีพื้นที่ป่าไม้เหลือเพียง 171,585.65 ตารางกิโลเมตร โดยลดลงจากข้อมูลในปี 2504 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการสำรวจโดยวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียม ในปีแรกที่มีการจัดเก็บข้อมูล พบว่า มีพื้นที่ป่าไม้อยู่ถึง 273,629.00 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 53.33 หรือลดลงร้อยละ 37.3 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504 นั้นหมายถึงว่า ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เราใช้พื้นที่ป่าไปเท่ากับเนื้อที่อุทยานแห่งชาติ

เขาใหญ่ 88 เท่า จึงสรุปได้ว่า ประเทศไทยใช้พื้นที่ป่าเฉลี่ยปีละเกือบสองเท่าของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2554) และเมื่อมีการสำรวจจำแนกตามรายภาค เมื่อเทียบกับปี 2504 พบว่า สถานการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าไม้รุนแรงที่สุดที่ภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่เนื้อที่ป่าไม้หายไปถึงร้อยละ 36.97 และ 25.67 ตามลำดับ ส่วนภาคกลางและภาคใต้เนื้อที่ป่าหายไปร้อยละ 23.10 และ 14.86 ตามลำดับ ขณะที่ภาคเหนือเนื้อที่ป่าหายไปร้อยละ 12.50

ตารางพื้นที่และร้อยละป่าไม้ในประเทศไทยแยกตามรายภาคและช่วงเวลาสำรวจ

ปี	พ.ศ.	2504	2531	2541	2552	รวม
ภาคเหนือ	ตร. กม. %	116,275.00 68.54	80,402.00 47.39	73,057.00 43.06	95,074.74 56.04	169,644.29
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ตร. กม. %	70,904.00 41.99	23,693.00 14.03	20,984.00 12.43	27,555.54 16.32	168,854.40
ภาคตะวันออก	ตร. กม. %	21,163.00 57.98	7,834.00 21.46	7,507.00 20.57	8,033.40 21.01	36,502.50
ภาคกลาง	ตร. กม. %	35,661.00 52.91	17,244.00 25.59	16,049.00 23.81	20,089.04 29.81	67,398.70
ภาคใต้	ตร. กม. %	29,626.00 41.89	14,630.00 20.69	12,125.00 17.15	20,832.92 27.03	70,715.19
รวม	ตร. กม. %	273,629.00 53.33	143,803.00 28.03	129,722.00 25.28	171,585.65 33.44	513,115.02

ที่มา: สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ (2552)

เมื่อทำการศึกษาถึงสาเหตุการลดลงของทรัพยากรป่าไม้ พบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ถูกทำลายลงอย่างมาก คือ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากร จากจำนวนประชากรประมาณ 26 ล้านคน ในปี พ.ศ.2503 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 62 ล้านคน ในปี พ.ศ.2542 เป็นผลทำให้ความต้องการปัจจัยสี่ของมนุษย์มีมากขึ้น ประกอบกับมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงมากขึ้น มีการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูง ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างง่ายตายและรวดเร็วมาก ดังเห็นได้จากในระยะแรกที่มนุษย์เข้าครอบครองพื้นที่และใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่นั้น ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายน้อยมาก ครั้นเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค

ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ มีมากยิ่งขึ้น มีการตัดไม้ทำลายป่าลงเพื่อใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้โดยวิธี เช่น การที่ป่าไม้ช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร จากการอนุรักษ์แหล่งน้ำกลับกลายเป็นการแผ้วถางป่า เพื่อเอาพื้นที่มาใช้ประโยชน์ในการเพิ่มพื้นที่ปลูกทำให้แร่ธาตุที่มีอยู่ในดินลดลง เกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้เกษตรกรยากจนลงเรื่อยๆ จนต้องละทิ้งที่เดิมของตนแล้วไปแผ้วถางป่าผืนใหม่ต่อไป

การลักลอบตัดไม้ของนายทุนและการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาครัฐที่ถูกกำหนดขึ้นจากส่วนกลาง โดยไม่มีความสอดคล้องกับประโยชน์ท้องถิ่นและการที่นายทุนและเจ้าหน้าที่ป่าไม้แสวงหาผลประโยชน์จากป่า พื้นที่ป่าไม้เหลือน้อยลงยิ่งขึ้นทำให้เกิดความ

ขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชน ชุมชนกับชุมชน และชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ในการแย่งสิทธิการเป็นเจ้าของและผู้จัดการทรัพยากรป่าไม้ ความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นทำให้การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ป่าไม้ที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่รัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงได้มีการจัดทำแผนแม่บทการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้แห่งชาติ ขึ้นมาโดยกำหนดมียุทธศาสตร์ 3 ข้อ คือ สร้างความเชื่อมั่นและแรงผลักดันเพื่อฟื้นฟูป่าธรรมชาติ เพิ่มป่าชุมชน และส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจ (สำนักส่งเสริมการปลูกป่า, 2541) นโยบายนี้จึงนับเป็นการพัฒนาเชิงนิเวศ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู อนุรักษ์ โดยชุมชนสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนอยู่มากมาย ชุมชนเหล่านี้เน้นวัตถุประสงค์ เพื่อการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำหรือซับน้ำของหมู่บ้าน ตลอดจนเพื่อวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนเอง ปัจจุบันโครงการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ต่างๆ ที่รัฐเข้าไปดำเนินงานให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารหรือเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ปรากฏว่าประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี เกิดเป็นป่าชุมชน และในภาคตะวันตกมีพื้นที่ป่าไม้มากเป็นอันดับ 2 รองจากภาคเหนือ พื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบ และป่าเบญจพรรณ จังหวัดที่มีป่าไม้มากที่สุด คือ กาญจนบุรี ในจังหวัดกาญจนบุรีมีโครงการป่าชุมชนทั้งหมด 86 โครงการ โครงการป่าชุมชนบ้านช่องแคบ เป็นโครงการหนึ่งใน 86 โครงการ โดยป่าชุมชนบ้านช่องแคบ มีพื้นที่อยู่ในตำบลท่าเสา อำเภอ ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ยังคงมีสภาพพื้นที่เป็นป่าเบญจพรรณที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก และมีการเข้ามาใช้ทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่จากชุมชนโดยรอบ พบว่า มีรายได้ของชุมชนที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรจากป่าต่อปีละ 2,600,000 บาท และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าอย่างใกล้ชิด จึงเป็นที่มาของหัวข้อในการวิจัยที่ศึกษาว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ อีกทั้งเพื่อเป็นการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยการศึกษาครั้งนี้จะจำแนกการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบป่าออกเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านช่องแคบ ตำบลท่าเสา อำเภอ

ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านช่องแคบ ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย ทั้งนี้มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรเป้าหมายในการวิจัย คือ ประชาชนในเขตป่าชุมชนบ้านช่องแคบ ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 370 คน โดยวิธีการสำมะโน (census)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อมูล 7 ด้าน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 การได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์

ทรัพยากรป่าไม้

ส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร

ป่าไม้

ส่วนที่ 4 การให้คุณค่ากับป่าชุมชน

ส่วนที่ 5 ทศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชน

ส่วนที่ 6 พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากร

ป่าไม้จากป่าชุมชน

ส่วนที่ 7 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social Sciences) ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด สถิติ t-test สถิติการผันแปรทางเดียว (One-way ANOVA) และสถิติวิเคราะห์หาค่า ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายคู่โดยใช้สถิติของ Scheffé

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล

อายุ พบว่า ประชากรที่ศึกษามีอายุระหว่าง 30-60 ปี ร้อยละ 61.4 รองลงมาอายุน้อยกว่า 30 ปี ร้อยละ 24.0 และมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 14.6 ตามลำดับ โดยมีอายุเฉลี่ย 43 ปี มีอายุสูงสุด 87 ปี และมีอายุต่ำสุด 18 ปี

ระดับการศึกษา พบว่า ประชากรที่ศึกษามีการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 27.5 รองลงมามีการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 25.3 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 19.4 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอัตราที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 9.4 ไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 5.4 และมีการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 3.1 ตามลำดับ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ประชากรที่ศึกษามีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 1-3 คน ร้อยละ 64.2 และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 3 คน ร้อยละ 35.8 ตามลำดับ

ภูมิลำเนาเดิม พบว่า ประชากรที่ศึกษาอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านช่องแคบมาตั้งแต่เกิด ร้อยละ 67.7 และย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านช่องแคบภายหลัง ร้อยละ 32.3 ตามลำดับ

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย พบว่า ประชากรที่ศึกษามีระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนมากกว่า 15 ปี ร้อยละ 79.2 และมีระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน 15 ปี และน้อยกว่า ร้อยละ 20.8 ตามลำดับ โดยมีระยะเวลาในการอยู่อาศัยเฉลี่ย 34 ปี มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยสูงสุด 87 ปี และมีระยะเวลาในการอยู่อาศัยต่ำสุด 1 ปี

อาชีพหลัก พบว่า ประชากรที่ศึกษาประกอบอาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 36.4 รองลงมาประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานมหาวิทยาลัย/อื่นๆ ร้อยละ 26.4 ประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 22.1 และประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 15.1 ตามลำดับ

สถานภาพทางสังคม พบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน ร้อยละ 81.9 และมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน ร้อยละ 18.1 ตามลำดับ

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ประชากรที่ศึกษามีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 10,000-20,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 44.5 รองลงมามีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 36.4 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 20,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 19.1 ตามลำดับ โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเฉลี่ยแล้ว

เท่ากับ 14,633 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงสุด 120,000 บาท

ภาวะหนี้สิน พบว่า ประชากรที่ศึกษามีจำนวนหนี้สินน้อยกว่า 50,000 บาท ร้อยละ 81.9 รองลงมาจำนวนหนี้สินมากกว่า 100,000 บาท ร้อยละ 10.3 และมีจำนวนหนี้สินระหว่าง 50,000-100,000 บาท ร้อยละ 7.8 ตามลำดับ โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยเท่ากับ 38,311 บาท มีจำนวนหนี้สินสูงสุด 700,000 บาท

ขนาดที่ดินถือครอง พบว่า ประชากรที่ศึกษามีขนาดที่ดินถือครองน้อยกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 55.8 รองลงมาขนาดที่ดินถือครองระหว่าง 10-30 ไร่ ร้อยละ 25.1 และมีขนาดที่ดินถือครองมากกว่า 30 ไร่ ร้อยละ 19.1 ตามลำดับ

ระยะห่างจากที่อยู่อาศัยถึงป่าชุมชน พบว่า ประชากรที่ศึกษามีระยะห่างจากที่อยู่อาศัยถึงป่าชุมชนเป็นระยะทาง 2 กิโลเมตรและน้อยกว่า ร้อยละ 63.6 และมีระยะห่างจากที่อยู่อาศัยถึงป่าชุมชนเป็นระยะทางมากกว่า 2 กิโลเมตร ร้อยละ 36.4 ตามลำดับ

2. ปัจจัยด้านจิตวิทยา

การรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในการศึกษาการรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเคย/ไม่เคยรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลการศึกษาพบว่า ประชากรที่ศึกษา เคยรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 52.8 และไม่เคยรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 47.2

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ประชากรที่ศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับมาก ร้อยละ 81.4 รองลงมาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง ร้อยละ 16.4 และมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับน้อย ร้อยละ 2.2 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 15.21 คะแนน คะแนนสูงสุด 18 คะแนน คะแนนต่ำสุด 6 คะแนน จากคะแนนเต็ม 18 คะแนน

การให้คุณค่ากับป่าชุมชน พบว่า ประชากรที่ศึกษาในการศึกษาการให้คุณค่ากับป่าชุมชนในระดับมาก ร้อยละ 82.5 รองลงมาการให้คุณค่ากับป่าชุมชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 15.9 และมีการให้คุณค่ากับป่าชุมชนในระดับน้อย ร้อยละ 1.6 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 35.53 คะแนน คะแนนสูงสุด 42 คะแนน คะแนนต่ำสุด 18 คะแนน จากคะแนนเต็ม 42 คะแนน

ทัศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า ประชากรที่ศึกษาในการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชนในลักษณะเห็นด้วยในระดับมาก ร้อยละ 80.1 มีทัศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชนในลักษณะ

เห็นด้วยในระดับปานกลาง ร้อยละ 15.9 และมีทัศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชนในลักษณะเห็นด้วยในระดับน้อย ร้อยละ 4.0 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 65.0 คะแนน คะแนนสูงสุด 80 คะแนน คะแนนต่ำสุด 32 คะแนน จากคะแนนเต็ม 80 คะแนน

3. พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้จากป่าชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ประชากรในชุมชนบ้านช่องแคบมีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับต่ำ ร้อยละ 54.4 รองลงมาคือพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง ร้อยละ 23.5 และเมื่อทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ โดยจำแนกตามรายด้านของพฤติกรรม ผลการศึกษาพบว่า ประชากรในชุมชนบ้านช่องแคบมีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงเศรษฐกิจในระดับต่ำ ร้อยละ 50.9 และมีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงสังคมและวัฒนธรรมในระดับต่ำ ร้อยละ 44.2

4. การวิเคราะห์ความแตกต่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางด้านจิตวิทยากับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนของประชากร โดยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยสถิติ แบบที (t-test) และสถิติการผันแปรทางเดียว (One way ANOVA)

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของประชากรพบว่า ปัจจัยภูมิภาคนาเดิม อาชีพหลัก ระยะห่างจากป่าชุมชนถึงที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และปัจจัยอายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว ภาวชนิสัน ขนาดที่ดินถือครอง ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยทางด้านจิตวิทยากับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ปัจจัยทัศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชนแตกต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนปัจจัยความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และปัจจัยการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยการให้คุณค่ากับป่าชุมชนและปัจจัยคะแนนการรับรู้ข่าวสาร ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

อภิปรายผล

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

จากผลการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจมีเหตุผลเนื่องจากชาวชุมชนบ้านช่องแคบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดขึ้นในป่าชุมชนมีน้อยและอยู่ในกลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนเท่านั้น อีกทั้งประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็นข้าราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย หรือค้าขาย ถึงร้อยละ 48.5 ทำให้มีความจำเป็นในการพึ่งพิงทรัพยากรจากป่าชุมชนน้อย อีกทั้งยังมีภาระหน้าที่รับผิดชอบมาก จึงไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในป่าชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑามณี แสงสว่าง (2543) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส พบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับป่าพรุ มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สูง และงานวิจัยของ พิษญา อนันตสงค์ (2544) เรื่อง รูปแบบแนวทางการจัดการในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านแม่ลานคำ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีความพอเพียง มีการทำอาชีพเสริม มีกฎระเบียบในการจัดการป่าชุมชน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้เป็นไปในเชิงอนุรักษ์มากขึ้น อีกทั้งในชุมชนเองก็มีส่วนของพื้นที่ป่าสาธารณะที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างอิสระ ทั้งการใช้ประโยชน์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของป่าชุมชนก็อยู่ในกลุ่มแคบๆ ประกอบกับการรับรู้ข่าวสารที่อยู่ในระดับน้อยทั้งหมด จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้กลุ่มประชากรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับน้อย (ร้อยละ 54.4) เท่านั้น ดังนั้น ควรมีการเพิ่มการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านช่องแคบ และภาครัฐควรมีการพัฒนาส่งเสริมและการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ตลอดจนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนให้มากขึ้น

การรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ป่าไม้

จากผลการศึกษาพบว่า ประชากรที่เคยและไม่เคยรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ป่าไม้ มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากร

ป่าไม้แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีคะแนนการรับรู้ ชาวสารในระดับต่ำทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชากรทั้งหมด ควรที่จะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากยิ่งขึ้น การประชาสัมพันธ์ข้อมูลความรู้ องค์ความรู้เกี่ยวกับ ป่าชุมชนบ้านช่องแคบ และควรส่งเสริมการเผยแพร่ข่าวสาร ดังกล่าว สร้างความเข้าใจในตัวกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดในป่าชุมชน บ้านช่องแคบ สร้างความเข้าใจในการเข้าใช้ประโยชน์ป่าชุมชน ให้มากยิ่งขึ้น จะทำให้ประชากรมีการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ นำไปสู่การตัดสินใจเข้าร่วม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจาก ป่าชุมชน ทำให้เกิดพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ที่ศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับสูง ร้อยละ 81.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชากรมีการได้รับความรู้และถ่ายทอดกันมา เป็นระยะเวลายาวนาน อีกทั้งมีประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้า ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้จากป่าชุมชนโดยตรงหรือได้มาจากการศึกษาพื้นฐาน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาจำแนกรายข้อก็มี ข้อเท็จจริงบางประเด็นที่ประชากรมักตอบผิด ในประเด็นต่างๆ 3 อันดับแรก ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ และอากาศ (ร้อยละ 31.0) รองลงมาคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นบทบาทของ เจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้น ประชาชนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ แต่อย่างใด (ร้อยละ 29.9) และกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การสร้าง เขื่อน การทำเหมืองแร่ ไม่มีส่วนทำให้ป่าไม้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ (ร้อยละ 27.8) โดยการตอบผิดในประเด็นต่างๆ นี้ มีอัตราร้อยละ ค่อนข้างต่ำ คือ น้อยกว่าร้อยละ 50.0 จึงทำให้ผลการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับสูง เป็นประเด็นที่สามารถนำไปสู่องค์ความรู้ในชุมชน เพื่อการรักษา ไร่ซึ่งการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนบ้านช่องแคบ และ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้จากป่าชุมชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งยังต้องการการนำความรู้ที่มีอยู่มาบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ สอนแจ่ม (2536) เรื่อง พฤติกรรมการใช้น้ำภายในครัวเรือนบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ พบว่า ประชากรที่มีความรู้ในระดับสูงมีพฤติกรรมการใช้น้ำอย่างประหยัดมากกว่าและมีการ รักษาสิ่งแวดล้อมมากกว่า

ทัศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ที่ศึกษามี

ทัศนคติเกี่ยวกับป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 80.1 และ เมื่อศึกษาจำแนกรายข้อความ ประชากรที่มีทัศนคติเกี่ยวกับ ป่าชุมชนที่ดีในประเด็นต่างๆ 3 อันดับแรก ได้แก่ การอบรมและ ปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าของป่าชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็น ต้องกระทำอย่างเร่งด่วน (ร้อยละ 72.2) รองลงมาคือ การจัดการ ดูแล การใช้ประโยชน์ทรัพยากรต่างๆ ในป่าชุมชนเป็นหน้าที่ ของหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องควบคุมบังคับใช้อย่างเคร่งครัด (ร้อยละ 62.0) และป่าชุมชนถือได้ว่าเป็นแหล่งสมุนไพรและ แหล่งยารักษาโรคของชุมชนที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา (ร้อยละ 51.8) จะเห็นได้ว่าประชากรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ ดีต่อป่าชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่บ่งบอกว่าประชากรส่วนใหญ่ มีความเชื่อ มีความรู้สึกที่ดีต่อป่าชุมชน มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม ในการรักษาและดูแลป่าชุมชนบ้านช่องแคบ และอยากมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ ของป่าชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เดช ปงคำเพย (2544) เรื่อง ทัศนคติของชุมชนบ้านหนองท่าควาย ตำบล นาปรัง อำเภอปรัง จังหวัดพะเยา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีทัศนคติ ที่ดีกับป่าชุมชน จะมีความรักและหวงแหนป่าชุมชน รวมทั้งมี ส่วนร่วมในการดำเนินงานป่าชุมชนมาก อีกทั้งเห็นความสำคัญของ ป่าชุมชน จึงควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ป่าชุมชนให้เป็นที่ รู้จักและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามณี แสงสว่าง. (2543). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เดช ปงคำเพย (2544). *ทัศนคติของชุมชนที่มีต่อป่าชุมชน บ้านหนองท่าควาย ตำบลนาปรัง อำเภอปรัง จังหวัดพะเยา*. พะเยา: สำนักงานป่าไม้จังหวัดพะเยา กรมป่าไม้.
- พรทิพย์ สอนแจ่ม. (2536). *พฤติกรรมการใช้น้ำภายในครัวเรือน บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาเพื่อการอนุรักษ์น้ำ กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร- มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิชญ์ อนันตสงศ์. (2544). *รูปแบบแนวทางการจัดการในการใช้ ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านแม่ลานคำ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร. (2554). *สถานการณ์ป่าไม้ประเทศไทยในวาระ 21 ปี สืบ นาคะเสถียร*. สืบค้นจาก [http://www.seub. ot.th/index.php?option](http://www.seub.ot.th/index.php?option)
- สำนักจัดการที่ดินป่าไม้. (2552). *เนื้อที่ป่าไม้ในประเทศไทย แยกตามรายภาค*. สืบค้นจาก [http://forestinfo.forest. go.th/55/Content.aspx?id=72](http://forestinfo.forest.go.th/55/Content.aspx?id=72)
- สำนักส่งเสริมการปลูกป่า. (2541). *ป่าชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้.